

„TURYZM” 1991, z. 1

Robert Wiluś

WYJAZDY NA GRZYBOBRANIA
JAKO FORMA WYPOCZYNKU MIESZKAŃCÓW MIAST
PRZYKŁAD ŁODZI

LES DÉPARTS POUR LA RÉCOLTE DES CHAMPIGNONS — UNE
DES FORMES DU REPOS DES HABITANTS DE LA VILLE
L'EXEMPLE DE ŁÓDŹ

MUSHROOM-PICKING EXCURSIONS AS A FORM OF RECREATION
FOR TOWN DWELLERS. CAUSE STUDY OF ŁÓDŹ

W ostatnich latach obserwuje się dynamiczny i stały wzrost liczby ludności, szczególnie z ośrodków zurbanizowanych, która odwiedza lasy i wypoczywa w nich. Przyczyny tego zjawiska są wielorakie. Najważniejsze z nich to wzrost zanieczyszczeń miejskich, hałas i uprzemysłowienie, które źle wpływają na zdrowie człowieka. Przeciwwagą zaś dla tych wpływów jest w naturalny sposób przyroda, a przede wszystkim las. Walory lasu są powszechnie znane. Zalicza się do nich względnie czyste powietrze, większy udział korzystnych dla organizmu jonów ujemnych, oddziaływanie na psychikę poprzez zieleń, itp. Dodatkowym walorem przestrzeni zalesionych jest także runo leśne dostarczające zbieraczom grzybów, owoców, a także ziół (Kiełczewski 1985).

Polska w porównaniu z innymi krajami Europy, zwłaszcza zachodnimi, jak Wielka Brytania, Belgia, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, NRD, RFN, Węgry, Włochy ma dość dużą lesistość i stosunkowo wysoki współczynnik powierzchni leśnej przypadający na jednego mieszkańca (tab. I). Ponadto lasy polskie w porównaniu do lasów wymienionych krajów są bardziej atrakcyjne i dostępne. Z tego też powodu kryją one w sobie ogromne potencjalne możliwości rozwoju ruchu turystycznego (Bartman 1973).

Jedną z form aktywnego wypoczynku w lesie jest zbiór runa leśnego. Jest on w Polsce bardzo popularny i coraz bardziej rozpowszechni-

Tabela I

Lesistość oraz wielkość powierzchni leśnej
przypadająca na jednego mieszkańca
w niektórych krajach Europy

La qualité et la grandeur de la superficie forestiere
échouant à tout habitant de certains pays d'Europe

Państwa	Lesistość (%)	Powierzchnia lasów na 1 mieszkańca (ha)
Polska	27,70	0,40
Belgia	22,90	0,07
Dania	11,20	0,09
Francja	26,70	0,30
Grecja	21,90	0,30
Hiszpania	30,10	0,40
Holandia	7,10	0,02
NRD	27,20	0,30
RFN	24,00	0,10
Węgry	15,90	0,20
Włochy	21,00	0,10
Wielka Brytania	8,00	0,03

Z r ó d ł o: *Rocznik statystyczny GUS, 1988 r.*

nia się. Jest to także atrakcyjna forma spędzania czasu wolnego, która pojawiła się ostatnio również i w innych krajach Europy, np. we Francji.

Artykuł jest próbą geograficznej analizy zjawiska wyjazdów do lasu na grzybobrania mieszkańców jednej z większych i najmłodszych aglomeracji miejskich w Polsce jaką jest aglomeracja łódzka.

Badania dotyczące przestrzennego aspektu grzybobrań w Polsce są bardzo słabo rozwinięte (Korowicki 1986). Spowodowane jest to brakiem materiałów statystycznych oraz koniecznością prowadzenia własnych, zwykle ankietowych, badań w tym zakresie.

Celem prowadzonych przez autora badań było przedstawienie głównych kierunków wyjazdów na grzybobrania mieszkańców Łodzi oraz wskazanie przyczyn ich wyboru. Ponadto zebrany materiał umożliwił autorowi uzyskanie odpowiedzi na pytania: jakie są koszty i formy organizacyjne wyjazdów na grzybobrania oraz w jakim czasie się one odbywały.

Zakres opracowania obejmuje łódzian, którzy uczestniczyli w grzybobraniach zorganizowanych przez działy socjalno-bytowe zakładów pracy w 1986 r.

Ogółem do badań wybrano 201 łódzkich zakładów pracy. Jedynym kryterium wyboru zakładu pracy było posiadanie własnego autokaru turystycznego. Do zakładów takich rozesłano ankietę, w której pytano o liczbę, wielkość, miejsce, czas oraz koszty organizacji wyjazdów na grzybobrania. Ponadto w ankiecie znalazły się pytania dotyczące liczby zatrudnionych pracowników i wysokość funduszu socjalnego w badanych zakładach w 1986 r. Odpowiedź w postaci wypełnionej ankiety nadesłało 68 zakładów, tzn. 33,8⁰/₀ ogółu ankietowanych. Z tej liczby tylko 3 zakłady nie zorganizowały dla swoich pracowników wyjazdów na grzybobrania. Były to 2 instytucje o charakterze kulturalnym, takie jak Teatr „Pinokio” i Ośrodek Telewizyjny w Łodzi oraz Biuro Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych. Jako przyczynę nieorganizowania tego typu wyjazdów podawano brak środków finansowych, brak zainteresowania pracowników oraz wykorzystanie autokarów do innych celów, np. do przewozu pracowników. W grupie pozostałych 65 zakładów pracy znalazło się:

- 27 zakładów włókienniczych — 41,5⁰/₀,
- 7 zakładów usługowych — 10,7⁰/₀,
- 6 przedsiębiorstw budowlanych — 9,2⁰/₀,
- 3 przedsiębiorstwa transportowe — 4,6⁰/₀,
- 3 instytucje naukowo-kulturalne — 4,6⁰/₀

oraz po 2 zakłady z dziedziny przemysłu elektronicznego, poligraficznego, samochodowego, chemicznego, obuwniczego, gumowego, maszyn włókienniczych itp.

Generalnie należy stwierdzić, że badane zakłady pracy są zróżnicowane branżowo. Zróżnicowanie to w dużym stopniu jest proporcjonalne do ogólnej struktury branżowej przemysłu Łodzi, przy czym najbardziej uwidocznia się dominacja zakładów włókienniczych.

Pod koniec roku 1986 w zakładach pracy, które nadesłały ankietę, pracowało 86 651 osób, co stanowiło 20,6⁰/₀ ogółu zatrudnionych w aglomeracji łódzkiej.

Dla tej grupy pracowników w 1986 r. zorganizowano łącznie 528 wyjazdów na grzybobrania, w których wzięło udział 19 617 osób. Najbardziej popularną formą wyjazdu na grzyby były wycieczki jednodniowe, których w badanym okresie było 465, tj. 88,1⁰/₀ wszystkich wyjazdów na grzybobrania. Kolejną formą, już mniej popularną, były wyjazdy dwudniowe, które w przypadku dalszych odległości łączono z noclegiem na trasie, bądź rozpoczynano je w późnych godzinach nocnych dnia poprzedzającego zbieranie grzybów (tzw. wyjazdy na noc). Ponadto o dużej atrakcyjności grzybobrań jako formy spędzania czasu wolnego przez łódzian może świadczyć fakt zorganizowania 14 wyjazdów siedmiodniowych, określanych w ankietach jako „wczasy grzy-

bowe". Zorganizowano je we własnych zakładowych ośrodkach wypoczynkowych, położonych w odległych miejscach, bogatych w lasy, o dużych walorach turystycznych. Wczasy grzybowe zorganizowały:

— Kombinat Maszyn Włókienniczych „WIFAMA”, posiadający ośrodek wypoczynkowy w Wąsoszu (woj. koszalińskie),

— Przędzalnia Bawełny im. Gen. Waltera, mająca własny ośrodek wczasowy we Wdzydzach Kiszewskich (woj. gdańskie),

— Zakłady Przemysłu Wełnianego im. Andrzeja Struga, które mają ośrodek wypoczynkowy w Starej Korytnicy (woj. koszalińskie),

Tabela II

Struktura przestrzenno-czasowa wyjazdów na grzybobrania pracowników łódzkich zakładów pracy w 1986 r.

La structure spatiale et temporelle des départs pour la récolte des champignons effectués par les travailleurs des entreprises de Łódź en 1986

Województwa	Osoby, które wyjechały na grzybobrania			Razem	
	sierpień	wrzesień	październik	L	%
Piotrkowskie	—	3 398	1 470	4 868	24,8
Sieradzkie	88	3 381	1 097	4 566	23,3
Poznańskie	—	807	1 241	2 048	10,4
Gorzowskie	—	935	830	1 765	9,0
Pilskie	—	732	778	1 510	7,7
Kieleckie	37	943	257	1 237	6,3
Koszalińskie	—	420	425	845	4,3
Zielonogórskie	—	399	264	663	3,4
Włocławskie	29	322	106	457	2,3
Płockie	—	190	193	383	1,9
Bydgoskie	—	192	174	366	1,9
Konińskie	—	216	—	216	1,1
Kaliskie	—	138	77	215	1,1
Gdańskie	50	—	100	150	0,8
Szczecińskie	—	119	—	119	0,6
Opolskie	—	50	45	95	0,5
Białostockie	—	61	—	61	0,3
Radomskie	—	35	—	35	0,2
Śląskie	—	18	—	18	0,1
Ogółem	204	12 356	7 057	19 617	100,0

Zródło: Obliczenia własne na podstawie badań ankietowych,

— Przędzalnia Czesankowo-Zgrzebna „Vigoprim”, posiadająca ośrodek wypoczynkowy w Swornigaciach (woj. bydgoskie).

Ogółem, z tej formy wczasów skorzystało w 1986 r. 455 osób, czyli 2,3⁰/₀ ogółu osób, które wyjechały na grzyby w badanym okresie.

Szczegółowa analiza materiału źródłowego wykazała, iż w 1986 r. łodzianie wyjeżdżali na grzyby głównie we wrześniu — 12 356 osób, tzn. 63,0⁰/₀ ogółu badanych (tab. II). Na drugim miejscu znalazły się wyjazdy październikowe — 7057 osób, tzn. 36,0⁰/₀. Najmniej osób wyjeżdżało na grzybobrania w sierpniu — 204 osoby, tzn. 1,0⁰/₀.

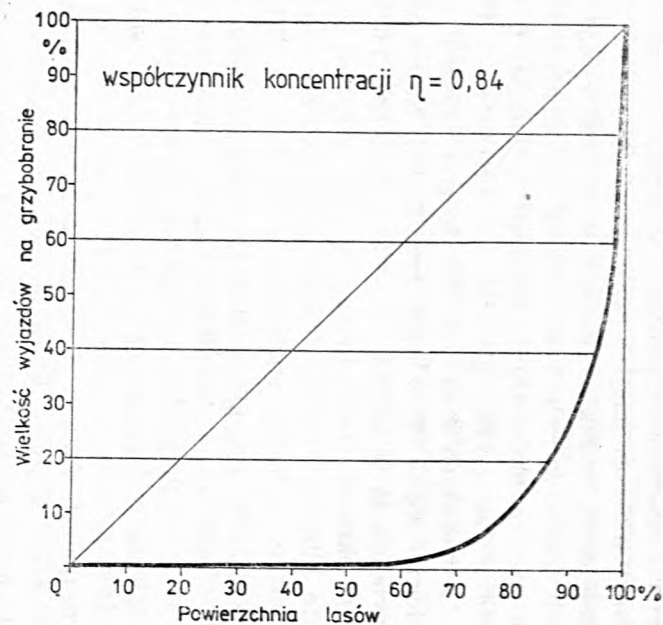
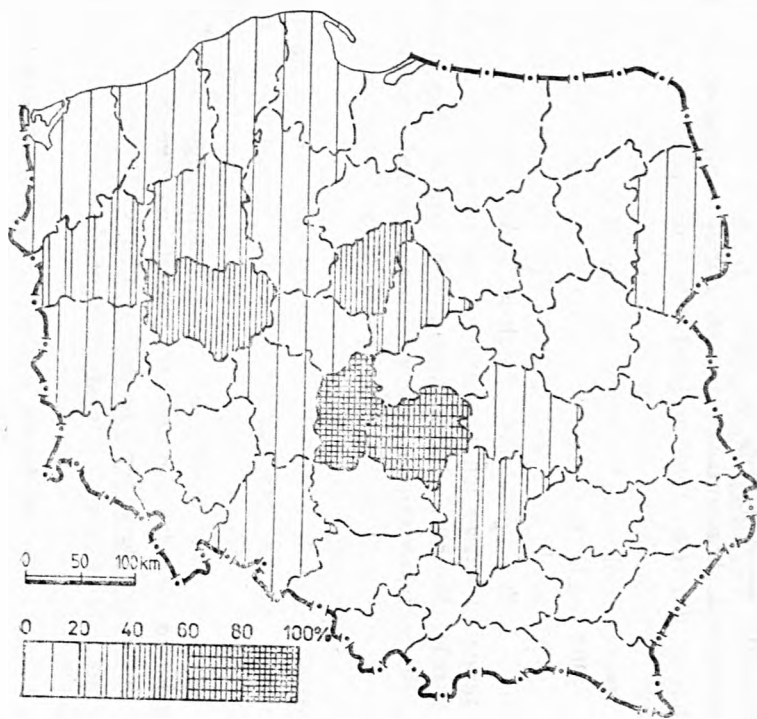
Miesiące te są okresem największego wysypu grzybów w lasach leżących w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego, do której należy Polska. Ponadto z badań ankietowych wynika, iż 398 wycieczek (75,4⁰/₀ ogółu wyjazdów na grzybobrania) zorganizowano w okresie weekendów wrześniowych i październikowych. Jedno- i dwudniowy charakter wyjazdów na grzybobrania sprawia, iż mieszkańcy Łodzi najczęściej wypoczywają w lesie na grzybobraniach w dni wolne od pracy (sobota i niedziela).

Wiele interesujących faktów dostarcza analiza przestrzennego rozmieszczenia obszarów leśnych, które cieszyły się największą popularnością wśród badanej grupy łodzian. W 1986 r. ankietowane zakłady pracy zorganizowały grzybobrania w lasach 19 województw w Polsce (rys. 1). Współczynnik koncentracji przestrzennej wyjazdów na grzybobrania wyliczony dla roku 1986 wyniósł 0,84 i wskazuje na duże skupienie obszarów leśnych, które były miejscami zbierania grzybów. Najczęściej w omawianym okresie łodzianie wyjeżdżali do lasów woj. piotrkowskiego — 4868 osób, tzn. 24,8⁰/₀ wszystkich badanych, oraz woj. sieradzkiego — 4566 osób, tzn. 23,3⁰/₀ (tab. II). Oba województwa są położone najbliżej Łodzi. Niewielka odległość lasów umożliwia częstszą penetrację, a przez to lepsze ich poznanie, co w przypadku grzybobrań odgrywa dużą rolę. Ponadto dobra dostępność komunikacyjna obszarów leśnych woj. piotrkowskiego i sieradzkiego znacznie zwiększa możliwości czasowe pobytu w lesie oraz obniża koszt organizacji zbiorowych wyjazdów na grzybobrania.

Do najbardziej znanych kompleksów leśnych położonych na terenie woj. piotrkowskiego należą lasy spalskie. Są one pozostałością dawnej puszczy nadpilickiej i obecnie stanowią jedno z najbardziej popularnych miejsc wypoczynku weekendowego i urlopowego mieszkańców Łodzi. Województwo sieradzkie natomiast posiada na swoim terenie duże kompleksy leśne położone wzdłuż doliny Warty. Do najczęściej odwiedzanych przez łodzian lasów należały w tym okresie lasy okolic Wielunia, Widawy i Sieradza.

Generalnie bliska odległość lasów od miejsca zamieszkania i dostęp-

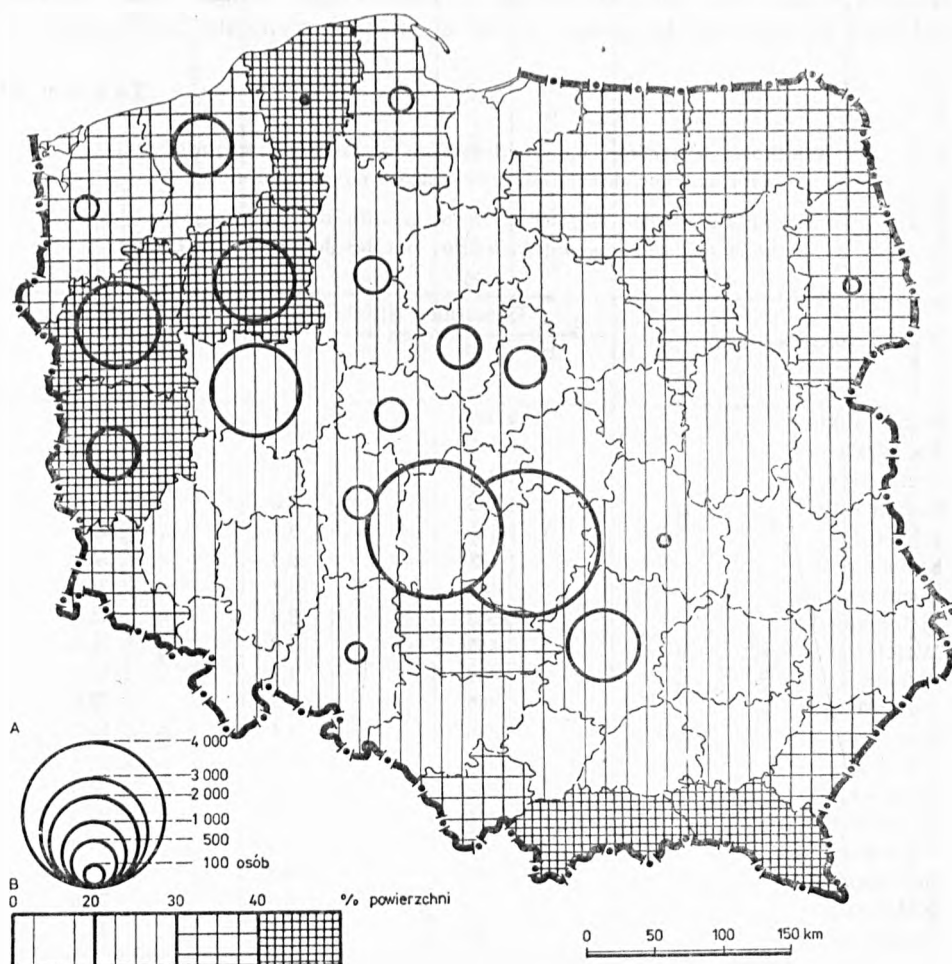

Rys. 1. Koncentracja wyjazdów na grzybobrania pracowników łódzkich zakładów pracy

Dessin 1. La concentration des départs pour la récolte des champignons effectués par les travailleurs des entreprises de Łódź

ność komunikacyjna miały szczególnie istotne znaczenie dla rozwoju zbieractwa w obu województwach. Sytuacja ta dotyczy także pozostałych województw, które położone są w podobnej odległości od Łodzi jak województwa piotrkowskie i sieradzkie. Należą do nich woj. wrocławskie — 457 osób (2,3%), plockie — 383 osoby (1,9%), konińskie —

Rys. 2. Lesistość województw a wielkość wyjazdów na grzybobrania pracowników łódzkich zakładów pracy

A — wielkość wyjazdów na grzybobrania, B — lesistość województw (stan w 1988 r.)

Dessin 2. La sylviculture dans les voivodies et la grandeur des départs pour la récolte des champignons des travailleurs des entreprises de Łódź

A — la grandeur des départs pour la récolte des champignons; B — la sylviculture des voivodies (état en 1988)

216 osób (1,1⁰/₀), kaliskie — 215 osób (1,1⁰/₀), a przede wszystkim woj. kieleckie — 1237 osób (6,3⁰/₀), charakteryzujące się występowaniem na swoim terenie dużego kompleksu leśnego Puszczy Świętokrzyskiej (tab. II). Zarówno woj. piotrkowskie, sieradzkie jak i pozostałe z wymienionych nie należą do obszarów najbardziej zalesionych w kraju, a lesistość tych województw nie przekracza 20⁰/₀ (tab. III). Jedyne w przypadku woj. piotrkowskiego i kieleckiego osiąga ona wartość zbliżoną do średniej krajowej, która w 1986 r. wyniosła 27,7⁰/₀ (tab. I).

Tabela III

Wielkość wyjazdów na grzybobranie a lesistość województw,
do których łodzianie przyjeżdżali na grzybobrania

Le grandeur des départs pour la récolte des champignons
et celle des terrains boisés visités par les habitants de Łódź

Województwa	Uczestnicy grzybobrań		Lesistość
	L	%	%
Piotrkowskie	4 868	24,8	26,6
Sieradzkie	4 566	23,3	19,5
Poznańskie	2 048	10,4	21,0
Gorzowskie	1 765	9,0	23,2
Piłskie	1 510	7,7	40,0
Kieleckie	1 237	6,3	27,0
Koszalińskie	845	4,3	36,9
Zielonogórskie	663	3,4	48,3
Włocławskie	457	2,3	16,0
Płockie	383	1,9	11,9
Bydgoskie	366	1,9	29,8
Konińskie	216	1,1	15,1
Kaliskie	215	1,1	23,2
Gdańskie	150	0,8	33,0
Szczecińskie	119	0,6	32,0
Opolskie	95	0,5	25,3
Białostockie	61	0,3	30,7
Radomskie	35	0,2	21,8
Słupskie	18	0,1	41,4
Razem	19 617	100,0	27,7

Zródło: W odniesieniu do uczestników grzybobrań opracowanie własne na podstawie badań ankietowych; w odniesieniu do lesistości — *Rocznik statystyczny GUS*, 1988.

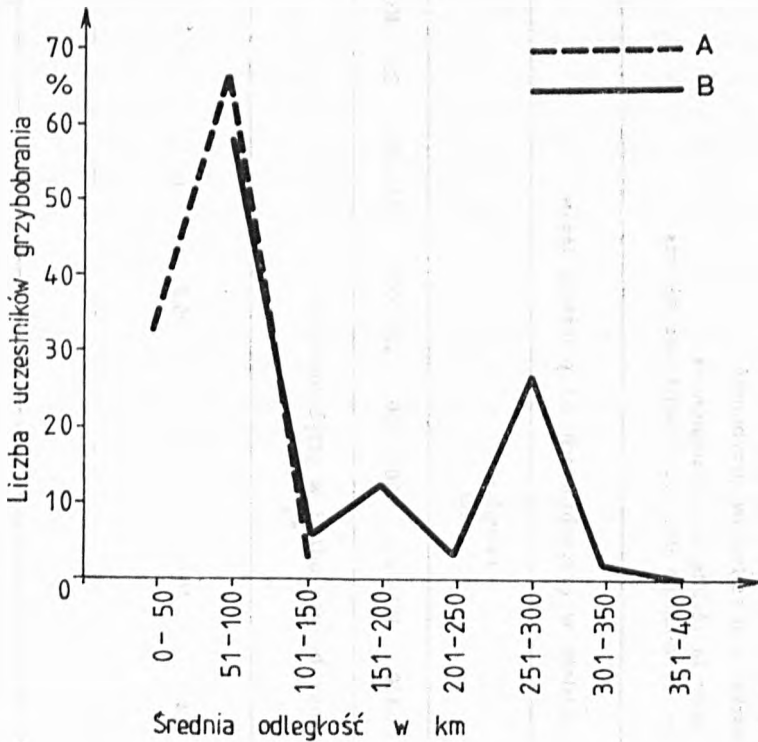
Ogółem do lasów leżących w odległości od 51 do 100 km od Łodzi wyjechało w roku 1986 na grzybobrania 57,6⁰/₀ wszystkich uczestników grzybobrań (tab. IV).

Liczebność wyjazdów a odległość obszarów leśnych
od miejsca stałego zamieszkania uczestników grzybobrań
La grandeur des départs pour la récolte des champignons
et l'éloignement des terrains forestiers du domicile des participants aux départs

Zależność udziału w grzybobraniach od położenia lasów								
Miejsce stałego zamieszkania uczestników	odległość (km)							
	0—50	51—100	101—150	151—200	201—250	251—300	301—350	351—400
osoby biorące udział w grzybobraniach %								
Łódź	—	57,6	3,4	10,9	1,9	25,3	0,3	0,6
Trójmiasto	32,3	66,4	1,3	—	—	—	—	—

Zródło: W odniesieniu do Łodzi opracowanie własne na podstawie badań ankietowych; w odniesieniu do Trójmiasta — A. Korowicki, 1986, *Zaplecze turystyczne Trójmiasta — próba delimitacji*, Streszczenia prac habilitacyjnych i doktorskich 1984, 1985, IGIPZ PAN, Warszawa.

Rys. 3. Liczebność wyjazdów a odległość obszarów leśnych od miejsca stałego zamieszkania uczestników grzybobrań
A — Trójmiasto (linia przerywana); B — Łódź (linia ciągła)

Dessin 3. La grandeur des départs et l'éloignement des terrains forestiers du domicile des participants aux départs

A — Gdańsk, Sopot, Gdynia — l'ensemble de 3 villes (ligne discontinue); B — Łódź (ligne continue)

Zależność występująca między odległością obszarów leśnych a wielkością zbieractwa bardziej widoczna jest w przypadku aglomeracji trójmiejskiej. Jak podaje Korowicki (1984) w lasach położonych w promieniu do 100 km zbierało grzyby aż 98,7% ogółu zbieraczy ru na leśnego pochodzących z Trójmiasta (tab. IV, rys. 3). Aglomeracja trójmiejska w odróżnieniu od aglomeracji łódzkiej posiada bezpośrednio na swoim zapleczu duże kompleksy leśne, będące miejscem aktywnego wypoczynku jej mieszkańców. Ponadto w odległości około 100 km na południe od Trójmiasta znajdują się Bory Tucholskie, jeden z największych i bardzo grzybnych kompleksów leśnych w Polsce. Natomiast środowisko naturalne najbliższego otoczenia Łodzi jest mało atrakcyjne i nie przedstawia dużej wartości jeśli chodzi o wypoczynek.

Wpływa na to także mała lesistość woj. łódzkiego. Sytuacja taka powoduje, że możliwości organizowania wypoczynku w obrębie województwa są ograniczone (Dziegieć, Liszewski 1985). Dotyczy to także organizacji wyjazdów na grzybobrania, a potwierdzeniem tego jest brak uczestników zorganizowanych grzybobrań w lasach położonych w promieniu od 0 do 50 km od Łodzi (tab. IV, rys. 3).

Wybór lasów na grzybobrania niekoniecznie związany jest z odległością. Posiadanie własnego autokaru umożliwia dotarcie do bardziej oddalonych od Łodzi obszarów leśnych. Świadczy o tym obecność ponad 1/3 łodzian (39,0⁰/₀ — 7640 osób) w lasach Polski północnej, środkowozachodniej oraz w niewielkim stopniu Polski wschodniej. Dużo łodzian wyjechało do lasów woj. poznańskiego — 2048 osób, tj. 10,4⁰/₀, gorzowskiego — 1765 osób, tj. 9,0⁰/₀, pilskiego — 1510 osób, tj. 7,7⁰/₀, koszalińskiego — 845 osób, tj. 4,3⁰/₀ i zielonogórskiego — 663 osoby, tj. 3,4⁰/₀. Ponadto kolejne miejsca zajęły: woj. bydgoskie — 366 osób, tj. 1,9⁰/₀, gdańskie — 150 osób, tj. 0,8⁰/₀, szczecińskie — 119 osób, tj. 0,6⁰/₀, słupskie — 18 osób, tj. 0,1⁰/₀ i jedyne województwo w Polsce Wschodniej — białostockie — 61 osób, tj. 0,3⁰/₀ (tab. II). Wymienione obszary należą obecnie do najbardziej zalesionych w kraju (tab. III, rys. 2). Ogółem lasy tych województw zajmują 35,7⁰/₀ powierzchni lasów w Polsce. Na ich terenie występują duże i znane w całym kraju kompleksy leśne, takie jak Puszcza Nadnotecka, Rzepińska, Goleniowska, Bory Dolnośląskie i Tucholskie oraz, po stronie wschodniej, Puszcza Białowieska i Puszcza Knyszyńska.

Istotnym czynnikiem, który także wpływa na rozwój zbieractwa, jest typ siedliskowy lasu (Kiełczewski 1985). Nie wszystkie typy siedliskowe lasu nadają się do wypoczynku. Najatrakcyjniejszy dla zbieractwa jest bór mieszany i świeży, a także las mieszany i świeży (Kiełczewski 1985). Od typu siedliska zależy zasobność runa leśnego, co ma również wpływ na rozwój zbieractwa (Bogucki 1985). Pod tym względem zarówno bory, jak i lasy mieszane i świeże charakteryzują się obfitością podszycia leśnego (Kondracki 1978).

Analizując typy siedlisk lasów, które były najczęściej odwiedzane przez łodzian, należy stwierdzić, że lasy te reprezentują najbardziej odpowiednie dla zbieractwa siedliska. W Polsce Zachodniej oraz na terenie województw piotrkowskiego, sieradzkiego i kieleckiego występują głównie bory sosnowe i mieszane dębowo-sosnowe oraz lasy liściaste i mieszane. Dotyczy to także pozostałych województw leżących blisko Łodzi oraz woj. białostockiego. W Polsce północnozachodniej i północnej występują dodatkowo lasy bukowe, których runo jest także dosyć bogate (Kondracki 1978).

Podsumowując, należy stwierdzić, iż wyjazdy na grzybobrania odbywają się głównie do tych lasów, które znajdują się w pobliżu miejsko-przemysłowej aglomeracji łódzkiej. Wyjazdy dalsze związane są głównie z bardzo atrakcyjnymi dla zbieractwa obszarami leśnymi. Wydaje się jednak, że bliskość lasów jest najistotniejszym czynnikiem rozwoju zbieractwa. Przemawiają za nią zarówno względy komunikacyjne, czasowe i finansowe, ale także i motywy decydujące o chęci zmiany środowiska i trybu życia, a zwłaszcza poziom wykształcenia i charakter potrzeb rekreacyjnych. Ważny jest sam fakt występowania lasu, a dopiero w dalszej kolejności znaczenie posiada jego charakter i jakość wnętrza (Bogucki 1985).

Organizacja wyjazdów zbiorowych na grzybobrania jest jedną z form działalności komórek socjalno-bytowych. Zakłady pracy, które prowadzą działalność socjalną na rzecz swoich pracowników (a najczęściej również rodzin pracowniczych) ponoszą w całości lub w dużej części ciężar finansowy tej działalności (Piwoś 1978). W roku 1986 badane zakłady pracy wydały na działalność socjalną ponad 12 miliardów zł¹. Koszty organizacji wszystkich wyjazdów na grzybobrania, poniesione w tym czasie przez badane zakłady wyniosły 21,5 miliona zł, a więc zaledwie 0,20% funduszu socjalnego. Zorganizowanie jednego wyjazdu na grzybobranie kosztowało zakład w badanym okresie średnio 40,7 tysięcy zł, natomiast pojedynczego pracownika tylko 400 zł. Były to więc stosunkowo tanie wyjazdy, a rozpiętość ceny wyniosła od 71 do 4,5 tysięcy zł, przy czym ta ostatnia wartość to średni koszt wczasów grzybowych.

Istotne znaczenie w zakresie własnej działalności socjalno-bytowej w okresie weekendowym i urlopowym odgrywa wielkość zakładu (głównie liczba zatrudnionych), co rzutuje na liczbę potencjalnych odbiorców tych usług (Piwoś 1978). Zależność ta widoczna jest również na przykładzie badanych łódzkich zakładów pracy, organizujących zbiorowe wyjazdy na grzybobrania. Współczynnik korelacji liniowej pomiędzy wielkością zatrudnienia a ilością uczestników grzybobrań z danej zakładu pracy w roku 1986 wyniósł 0,8 i świadczy o dużej dodatniej zależności pomiędzy obiema cechami. Im zakład zatrudniał więcej osób, tym zainteresowanie grzybobraniami było większe.

Przeprowadzona analiza wyjazdów na grzybobrania pracowników łódzkich zakładów pracy pozwala sformułować kilka ogólnych wniosków:

1. Rozkład przestrzenny obszarów leśnych, gdzie łodzianie jeździli

¹ Obliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

na grzybobrania, jest silnie skoncentrowany. Współczynnik koncentracji przestrzennej obliczony w stosunku do powierzchni lasów dla badanej grupy łodzian wyniósł 0,84 i świadczy o penetracji tylko wybranych obszarów Polski. Analiza przestrzenna wskazuje na preferowanie przez mieszkańców Łodzi lasów położonych nie dalej niż 150 km od miejsca zamieszkania. W grupie tej znalazły się głównie lasy województwa piotrkowskiego, sieradzkiego oraz kieleckiego, a także w mniejszym stopniu województw konińskiego, płockiego, wrocławskiego, kaliskiego i radomskiego. W lasach tych w roku 1986 przebywało na grzybobraniach 61% ogółu badanych osób. Na drugim miejscu znalazły się kompleksy leśne województw Polski środkowozachodniej i północnej, gdzie na grzybobrania wyjechało 38,7% ankietowanych. Natomiast łodzianie praktycznie nie wyjeżdżali na grzyby na obszary Polski wschodniej, a zwłaszcza południowoschodniej oraz południowej. Tylko 0,3% wszystkich wyjeżdżających do lasu na grzybobrania wybrało znane kompleksy leśne Polski wschodniej — Puszcę Białowieską i Kny-szyńską, leżące na terenie woj. białostockiego.

2. W wyborze lasów na grzybobrania łodzianie kierowali się pewnymi kryteriami:

— bliskością terenów leśnych związaną z dostępnością komunikacyjną, która zaczyna odgrywać także znaczącą rolę w wyborze przez łodzian miejsc wypoczynku urlopowego i wakacyjnego (Dziegieć, Liszewski 1985);

— atrakcyjnością oraz wielkością kompleksów leśnych leżących w odleglejszych obszarach Polski, charakteryzujących się dużą zasobnością runa leśnego i odpowiednim dla zbieractwa typem siedliskowym lasu;

— rozmieszczeniem bazy noclegowej zakładowych ośrodków wypoczynkowych należących do badanych zakładów pracy, które zorganizowały tam siedmiodniowe wczasy grzybowe.

3. Analiza materiału źródłowego wykazała istnienie różnorodnych form organizacyjnych wyjazdów na grzybobrania: od najbardziej popularnych wycieczek jednodniowych, które stanowiły 88,1% wszystkich wyjazdów, do siedmiodniowych wczasów grzybowych stanowiących 2,7% zorganizowanych grzybobrań. Najdogodniejszym terminem dla organizacji tej formy wypoczynku w lesie okazały się dni wolne od pracy we wrześniu i październiku. W tym czasie zorganizowano 75,4% ogółu wyjazdów na grzybobrania.

4. Przeprowadzone badania ankietowe łódzkich zakładów pracy wykazały, iż koszty organizacji grzybobrań w badanych zakładach w 1986 r. stanowiły zaledwie 0,2% funduszu socjalnego. Zakład pracy jako organizator działalności socjalnej na rzecz swoich pracowników

pokrywał średnio 98% kosztów organizacji wyjazdów na grzybobrania. Pozostałą część dopłacał pracownik.

5. Na liczebność wyjazdów na grzybobrania duży wpływ ma wielkość zakładu pracy, który był organizatorem tej formy wypoczynku w lesie. Więcej osób wyjeżdżało na grzybobranie z zakładu zatrudniającego większą liczbę pracowników niż z zakładu mniejszego.

Należy również podkreślić, iż zjawisko wypoczynku w lesie przybiera obecnie w Polsce formy masowe, a rekreacja w lasach niektórych krajów staje się również ważną częścią gospodarki (Bogucki 1985). Niestety współczesny człowiek zaczął coraz bardziej użytkować las w sposób grożący jego wyniszczeniu. Szkody, jakie wyrządza działalność turystyczno-rekreacyjna w lesie, są wielorakie. Wśród nich wymienia się także szkody ekologiczne, wynikające m. in. z powodu wydeptywania oraz nadmiernego eksploatowania runa leśnego (Bartman 1974, Bogucki 1985). Istniejące w lasach polskich zagospodarowanie turystyczne w obecnym stanie i formie nie chroni przed wielkimi szkodami, jakie powstają w czasie masowej penetracji terenów leśnych w okresie grzybobrań (Duda 1970).

PIŚMIENNICTWO

- Bartman E., 1973, *Wykorzystanie lasów do celów rekreacyjnych*, „Zeszyty Naukowe AWF w Warszawie”, Rozprawy nauk. nr 33, s. 95.
- Bogucki J. [red.], 1985, *Przydatność środowiska leśnego dla turystycznych form rekreacji*, Wydawnictwo AWF, Warszawa.
- Duda S., 1970, *Niektóre zagadnienia turystycznego zagospodarowania obszarów leśnych*, „Las Polski” nr 17, s. 68.
- Dzięgieć E., Liszewski S., 1985, *Wyjazdy wakacyjno-urlopowe mieszkańców Łodzi*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Turystyka 1, s. 6.
- Kiełczewski B., 1985, *Wyznaczniki i bariery wypoczynku w lesie*, [w:] *Przydatność środowiska leśnego dla turystycznych form rekreacyjnych*, pod red. J. Boguckiego, Wydawnictwo AWF, Warszawa, s. 5.
- Kondracki J., 1978, *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa.
- Korowicki A., 1986, *Zaplecze turystyczne Trójmiasta — próba delimitacji*, Streszczenia prac habilitacyjnych i doktorskich 1984, 1985, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Piwoż J., 1978, *Pojęcie i zakres zakładowej działalności socjalnej*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, nr 1, s. 235—249.

Mgr Robert Wiluś
Zakład Geografii Miast i Turystyki
Instytut Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni
Uniwersytet Łódzki
al. Kościuszki 21
90—418 Łódź

Wpłynęło:
1 czerwca 1990 r.

RÉSUMÉ

Les départs pour la récolte des champignons, surtout ceux des milieux urbanisés, sont une forme très populaire en Pologne du repos actif dans la forêt. La forêt d'une façon naturelle atténue les effets négatifs de la vie dans les grandes agglomérations urbaines. L'attraction supplémentaire de la forêt c'est tout ce qui y pousse: champignons, fruits, simples (Kielczewski 1985).

L'article est un essai d'analyser du point de vue de la géographie les départs pour la récolte des champignons effectués par les habitants d'une des plus grandes et plus jeunes agglomérations urbaines qu'est l'agglomération de Łódź. L'étendue de l'élaboration embrasse les habitants de Łódź qui ont participé aux départs organisés par les services sociaux des entreprises industrielles en 1986.

Les recherches concernant les départs pour la récolte des champignons ont consisté en envoi des enquêtes aux services sociaux des 201 entreprises de Łódź disposant d'un autocar de tourisme. Dans l'enquête, on questionnait sur le nombre, la grandeur, la durée et la destination des départs. Les autres questions portaient sur la grandeur de l'emploi, le fonds social et les frais occasionnés par l'organisation des départs pour la récolte des champignons.

68 entreprises, c.à.d. 33,8%, ont envoyé leur réponse. Elles représentaient les branches différentes, les entreprises textiles étant dominantes (27 établissements — 39,7%). Seules 3 entreprises n'ont pas organisé de départs faute de fonds pour ce but et par manque d'intérêt pour le ramassage des champignons manifesté par les travailleurs.

En 1986, 86 651 personnes étaient occupées dans les établissements examinés. Cela constituait 20,6% de tous les travailleurs de Łódź. Cependant aux 528 départs pour la récolte des champignons ont pris part 19 617 personnes, c.à.d. 22,6% des travailleurs. Les plus populaires étaient les départs d'un jour (465 départs — 88,1%) organisés pendant les week-ends de septembre et d'octobre.

Les séjours de 8 jours dans la forêt liés à la récolte des champignons (14 départs — 2,6%) organisés par les entreprises dans leurs propres centres de repos situés dans les régions éloignées et intéressantes du point de vue du tourisme constituaient une forme spécifique de la récréation.

Au total, les habitants de Łódź cueillaient les champignons dans les forêts des 19 voïvodies (dessin 1, Tabl. II). Le coefficient de la concentration spatiale calculé conformément à la superficie des forêts pour le groupe examiné d'habitants de Łódź a atteint le chiffre 0,84 et prouve que la pénétration s'est bornée seulement aux terrains choisis de la Pologne. L'analyse spatiale a démontré que les habitants de Łódź préféraient les forêts éloignées de moins de 150 km de leur domicile (dessin 3, Tabl. IV). Cela résulte de l'accessibilité de ces forêts et de plus grande possibilité de les pénétrer. C'étaient les forêts des voïvodies: de Sieradz, de Piotrków et de Kielce (Tabl. II) où se sont rendus 61% du total des personnes examinées. En second lieu se sont trouvés les complexes forestiers des voïvodies de la Pologne centrale et ouest, nord-ouest et nord, donc les terrains les plus boisés du pays (Tabl. III, dessin 2). S'y trouvent les complexes forestiers abondants en champignons: la forêt sur la rivière de Noteć, la forêt de Goleniów, celles de Rzepin, de Tuchola et de la Basse Silésie. Au total, 38,7% s'y sont rendus pour ramasser les champignons. Les habitants de Łódź omettaient les terrains est, sud-est et sud de la Pologne. Seulement 0,3% de tous les participants aux départs pour la récolte des champignons ont choisi les

complexes forestiers de la voïvodie de Białystok — la forêt de Białowieża et celle de Knyszyn.

Les recherches, qu'on a effectuées en se servant d'une enquête, ont démontré que les frais pour l'organisation des départs pour le ramassage des champignons dans les forêts ne constituaient que 0,2% du fonds social. L'entreprise en tant que l'organisateur de l'action sociale en faveur de ses travailleurs couvrait 98% des frais pour l'organisation des départs. 2% étaient payés par le travailleur.

L'analyse du matériel de source a démontré la dépendance entre la grandeur d'une entreprise et le nombre des départs. Les travailleurs de grandes entreprises faisaient nombre des départs.

De nos jours le phénomène du repos dans la forêt devient très répandu en Pologne (Bogucki 1985). Cela ne reste pas sans influence sur l'état du milieu forestier. L'aménagement touristique en son état et sa forme actuels ne protège pas contre les dégâts se produisant pendant la pénétration en masse des terrains forestiers dans la période de la cueillette des champignons (Duda 1970).

Traduit par Lucjan Kowalski

SUMMARY

Mushroom-picking excursions in Poland and especially among inhabitants of urban centres are a very popular form of active recreation in forests. In a natural way, a forest compensates for negative effects of life in major urban agglomerations. An additional attraction of a forest are mushrooms, fruits and herbs which can be found there (Kiełczewski 1985).

The article is an attempt at the geographic analysis of the phenomenon of mushroom-picking excursions made by the inhabitants of the Łódź agglomeration — one of the largest and youngest urban agglomerations in Poland. The survey was conducted among the inhabitants of Łódź, who had been taking part in such mushroom-picking excursions organized by their work establishments in 1986. The questionnaires were mailed to the welfare departments in 201 work establishments in Łódź, which had their own buses. The respondents were requested to provide information about the number, size, time and place of mushroom-picking excursions. Other questions concerned the number of employees, the welfare fund, and costs of such excursions. 68 work establishments, i.e. 33.8 per cent, representing different industrial branches answered the questions. In this group, there predominated the textile plants — 27 plants in all, that is — 39.7 per cent. Only three plants did not organize mushroom-picking excursions during the period under study attributing it to the lack of interest in mushroom-picking excursions among their employees or lack of funds for this purpose.

In 1986 the work establishments under survey were employing 86.651 persons, which made up 20.6 per cent of the total number of employees in Łódź. From among them, 19.617 persons (22.6% of employees) participated in 528 mushroom-picking excursions. The most popular form of those excursions were one-day trips — 465 in all, i.e. 88.1 per cent. They were organized mainly on Saturdays and Sundays (free days) in September and October.

A specific form of recreation in forests combined with mushroom picking were seven-day mushroom-picking holidays — 14 trips, i.e. 2.6 per cent of all trips, which were organized in the holiday centres belonging to the work establishments and located in distant regions of Poland attractive from the tourist viewpoint.

All in all, the inhabitants of Łódź were picking mushrooms in the forests of 19 administrative provinces of the country (Fig. 1, Tab. II). The spatial concentration coefficient estimated for the group of inhabitants under study taking into account the overall area of forests amounted to 0.84, and it points at penetration of only selected areas of Poland. The spatial analysis revealed that the inhabitants of Łódź were giving their preference to the forests situated within a radius of no more than 150 kms from the place of dwelling (Fig. 3, Tab. IV). That is primarily due to convenient transport services and, consequently, to a greater possibility of penetrating these forests. Among those most frequently visited were the forests in the administrative provinces of Sieradz, Piotrków, Kielce, etc. (Tab. II), where as much as 61 per cent of the respondents were picking mushrooms. The forests in the administrative provinces of Central-Western, North-Western and Northern Poland, and thus the most densely forested areas of the country, ranked second (Tab. III, Fig. 2). That is where the well-known and full of mushrooms forests can be found including the Primaeval Forests — Nadnotecka, Goleniowska and Rzepińska, as well as the Lower Silesia and Tuchola Forests. The total of 38.7 per cent of the respondents were mushroom-picking there. On the other hand, the inhabitants of Łódź did not make mushroom-picking excursions to the forests of Eastern, South-Eastern and Southern Poland. Only 0.3 per cent of all mushroom-pickers chose the forests located in Eastern Poland — the Białowieża and the Knyszyń Primaeval Forests lying in the administrative province of Białystok.

The surveys in question show that the costs of mushroom-picking excursions in the work establishments under study represented only 0.2 per cent of the welfare fund in 1986. The work establishments as organizers of welfare activities for their employees were covering on an average 98 per cent of all costs of those excursions, with the difference paid by employees. Moreover, the performed analysis revealed a correlation between the size of work establishment and the number of mushroom-picking excursions, that is the bigger the work establishment the bigger the number of persons taking part in these excursions.

Recreation in forests becomes a mass-form of recreation in Poland these days (Bogucki 1985), which exerts an influence on the forest environment. The tourist facilities to be found in the Polish forests in their present state and form can hardly prevent huge damages caused during mass penetration of the forest areas in search of mushrooms ((Duda 1970).

Translated by Leszek Podbielski